

РОЛЯТА НА СЪЩЕСТВЕННОСТТА И ПРАВИЛНАТА ОЦЕНКА НА ОДИТОРСКИЯ РИСК ПРИ ИЗДАВАНЕ НА КАЧЕСТВЕН ОДИТОРСКИ ДОКЛАД

Гл. ас. д-р Бранимира Асенова Колева, регистриран одитор
e-mail: branimira_koleva@abv.bg
Катедра „Счетоводна отчетност“
Икономически Университет-гр. Варна

Резюме: Извършването на независим финансов одит се упражнява след като експерт-счетоводителят е положил клетва. Необходимо е всеки да спазва етични изисквания, да върши работата си качествено и независимо от клиента си. Настоящата разработка е насочена към подпомагане на работата на одиторите, като предоставя теоретични знания и илюстративни примери относно определянето и използването на одиторската същественост. Всеки от нас е потребител на даден финансов отчет на дружество, от което се интересува. Но като такива, ние не разбираме от одиторския доклад колко всъщност е грешен финансовият отчет (в количествено изражение), най-вече за изразено неквалифицирано мнение. Това е така, защото одиторската същественост се намира в одиторското досие и не е публична информация. Тя не се вижда като стойност в одиторския доклад. Всички грешки под нивото на същественост остават в одиторското досие. А какво е нивото на съществеността определена от одитора, от какви правила се е водил той, за да я определи – това си остава лична негова информация.

В основата на одиторската проверка е определяне на одиторския риск, нивото на съществеността и събиране на одиторски доказателства. Добре свършената работа от одитора води до качествен одит. Определянето на даден одит като качествен е много трудно разкриваемо. Само от одиторския доклад това не се вижда. Ето защо, с цел по-добро информиране на потребителите на финансовите отчети, е необходимо да се направят допълнителни оповестявания в одиторския доклад, които са представени като препоръки в студията.

Ключови думи: независим финансов одит, одиторска проверка, планова същественост, допустима грешка, одиторски риск, одиторски доказателства, оценка на резултатите, одиторски процедури, одиторски доклад, одиторско мнение, финансов отчет, качество на одит.

JEL: M42

THE ROLE OF MATERIALITY AND THE CORRECT ASSESSMENT OF AUDIT RISK IN ISSUING QUALITY AUDIT REPORT

Head Assist. Prof. Branimira Assenova Koleva, PhD,

CPA License# №644, e-mail: branimira_koleva@abv.bg

**Department of Economic Accounting
University of Economics, Varna**

Abstract: The Certified Public Accountant (CPA) has to take an oath before the independent financial audit may commence. Everyone has to comply with the code of ethics, perform a quality and independent work. This paper is aimed at supporting the work of auditors by providing theoretical knowledge and illustrative examples on the definition and use of audit materiality.

Each of us is a user of financial statement information, however we may not always understand from the audit report if there is an unqualified (clear) opinion (in terms of volume). This is due to the fact that the audit materiality is stated in the audit file and not considered valuable in the audit report. In addition, the audit materiality is not a public information and any errors below the level of materiality remain in the audit file. What is the level of materiality determined by the auditor, what are the rules that have led to define it? This remains confidential information.

The core of the audit is to determine the audit risk, the level of materiality and gathering audit evidence. Quality work performed by the auditor ensures audit quality. It is difficult to determine audit quality as this does not get clear from the auditor's report. Therefore, in order to better inform users of financial statements, it is required additional disclosures to be made in the audit report presented as recommendations in the study.

Keywords: independent financial audit, audit, planning materiality, margin of error, audit risk, audit evidence, evaluation of results, audit procedures, audit report, auditor's opinion, financial statement, audit quality.

JEL: M42

РОЛЯТА НА СЪЩЕСТВЕННОСТТА И ПРАВИЛНАТА ОЦЕНКА НА ОДИТОРСКИЯ РИСК ПРИ ИЗДАВАНЕ НА КАЧЕСТВЕН ОДИТОРСКИ ДОКЛАД

**Автор: главен асистент, доктор Бранимира Асенова Колева, регистриран
одитор**

E-mail: branimira_koleva@abv.bg

**Институция: Катедра „Счетоводна отчетност“
Икономически Университет-гр. Варна**

Въведение

През последните години има огромно количество икономическа информация на разположение на потребителите, която им помага за вземане на решения. Например, дружествата поддържат огромни бази от данни, които осигуряват детайлна финансова информация за бизнеса си, доставчиците и клиентите си. В тази, и в много други ситуации е необходимо информацията да бъде надеждна, правдоподобна, уместна и своевременна. Одитът и другите услуги за изразяване на сигурност могат да осигурят предоставяната информация да съдържа тези критерии. Надеждната информация е необходима, когато мениджъри, инвеститори и регулаторни агенции трябва да вземат решения. Одитът и услугите за сигурност играят важна роля в този процес чрез увеличаване на надеждността и правдоподобността на финансовите отчети на предприятията. Чрез добавянето на одиторската роля при проверката на финансовите отчети потребителите им имат разумна сигурност, че финансовите отчети не съдържат съществени неточности, отклонения и несъответствия.

Известният американски специалист в областта на теорията и практиката на одита проф. Дж. Робертсон подчертава, че одитът е дейност, насочена към понижаване на бизнес риска. Той още констатира, че одитът способства за намаляване до приемливо ниво на информационния риск за ползвателите на финансовите отчети (Робертсон, Дж., 1993, стр. 496).

Одитът не елиминира напълно информационния риск, но го снижава до приемливо ниво.

Одитът като отрасъл на знанието и като практическа дейност, традиционно си взаимодейства с такива науки като правото и счетоводството. Счетоводството и одитът съществено се различават по организация, но в същото време имат значителна близост в технологически план. Близостта се изразява в това, че одитът осъществява проверка на достоверността на счетоводната отчетност, като одиторът в една или друга степен е като счетоводител, независимо от това че използва в работата си методи, които по-малко се прилагат в счетоводството като аналитични

процедури, статистически методи и други. Одитът и счетоводството способстват за достигането на една обща цел, а именно: обезпечаване на вътрешните и външните потребители с достоверна информация за сделките на проверяваното предприятие, за неговото имуществено и финансово състояние, която информация е необходима за вземане на обосновани икономически решения.

Всъщност, *предметът на одита* е финансовият отчет на предприятието, за който се събират достатъчни и уместни доказателства, за да се осигури разумна база за формулиране на заключение в доклада за изразяване на сигурност, а обект на одита са твърденията за вярност за салда, групи сделки и операции.

Целта на одита на финансовите отчети е се даде възможност на одитора да изрази мнение относно това, дали финансовите отчети са изготвени, във всички съществени аспекти, в съответствие с установена обща рамка за финансова отчетност. Съществува неправилното разбиране, че одиторът носи отговорност за разкриване на всички грешки, измами и противозаконни действия. Според Международните одиторски стандарти, одиторът е отговорен да планира и изпълни одита така, за да получи разумна степен на сигурност, че финансовият отчет като цяло не съдържа съществени неточности, отклонения и несъответствия, независимо дали са причинени от грешки, измами или незаконни действия. Поради вида на одиторските доказателства и характеристиките на измамата, одиторът е способен да получи разумна, но не и абсолютна степен на сигурност. Следователно, възможно е одиторът да даде неквалифицирано мнение и в същото време, финансовият отчет да съдържа съществени неточности. Одитът е ангажимент за изразяване на сигурност, в който професионалният счетоводител изразява мнение, с цел да се повиши степента на доверие на предвидените потребители. Но за да се осъществи това, одиторът следва да избере подходящи обекти за проверка с цел да събере достатъчни и уместни одиторски доказателства. Той има следните възможности:

- Да избере всички обекти за проверка (пълна проверка);
- Да избере конкретни обекти за проверка;
- Да формира одиторска извадка.

При малките предприятия одиторът може да си позволи извършването на пълна проверка, но в предприятията с голям обем стопански операции не е ефективно, нито икономически оправдано, да се проверяват всички сделки настъпили през периода.

В одита съществуват три фундаментални концепции – *одиторски риск*, *същественост* и *доказателства*. Преценката на одитора за същественост и одиторски риск влияе върху определянето на вида и количеството на работата, която ще бъде свършена от одитора, което от своя страна реферира към определянето на обхвата на одита. При установяването на обхвата на одита, одиторът трябва да вземе решение относно естеството, количеството и времето на събиране на одиторски доказателства.

А дали и в каква степен обезпечаването с достоверна информация се случва, имайки предвид, че определянето на съществеността от одитора, е въпрос на професионална преценка.

Концепцията за одиторския риск и съществеността са косвено показани в одиторския доклад в параграфа за изразено мнение. Фразата „**по наше мнение.....**“ показва, че достигнатите заключения са основани на професионална преценка и следователно има известен риск финансовият отчет да не е честно представен, независимо че одиторското мнение е неквалифицирано. Фразата „представя честно във всички **съществени** аспекти“ информира потребителите на доклада, че одиторското мнение е ограничено до съществена финансова информация. Концепцията за съществеността е много важна, защото е непрактично за одиторите да осигуряват сигурност, за която финансовите отчети са точни за всеки един лев. Всеки от нас е потребител на даден финансов отчет на дружество, от което се интересуваме. Но като такива, ние не разбираме от одиторския доклад колко всъщност е грешен финансовият отчет (в количествено изражение). Това е така, защото одиторската същественост се намира в одиторското досие и не е публична информация – особено за изразено неквалифицирано мнение. Тя не се вижда като стойност в одиторския доклад.

В контекста на посоченото, настоящата студия прави опит да изясни, че съществуват възможности за:

- Увеличаване на качеството на одиторската проверка;
- Оптимизиране при представяне на информацията в одиторския доклад;
- По-прозрачно докладване на информацията в одиторския доклад.

Авторът, в подкрепа на тезата си, детайлно е представил начините за определяне на одиторската същественост, нейната взаимовръзка с одиторския риск и събраните доказателства. Правилното изпълнение и прилагане на тези три фундаментални концепции в независимия финансов одит водят до по-добро качество на одиторската проверка. Ето защо, считам че настоящата разработка може да се използва като ръководство и помагало от самите одитори при фактическото извършване на финансов одит. Тя би могла да е в помощ и на студентите, изучаващи дисциплината “Одит” във висшите учебни заведения и на кандидат-одиторите. Потребността от подобна студия се обуславя от това, че в самите Международни одиторски стандарти липсват детайлни насоки, практически примери, методики и техники, които да помогнат на одиторите да се справят с нелеката си задача.

1. Определяне на одиторската същественост

Обмислянето на съществеността е въпрос на одиторска професионална преценка и е повлияна от неговото усещане за нуждите на потребителите на финансовите отчети.

В следващите редове, теоретично и илюстративно са представени стъпките, които показват какво одиторът следва да направи, за да приложи концепцията за съществеността към одита:

1. Предварително определяне на съществеността през първоначалната планираща фаза на одиторския ангажимент. Тя е известна като **планова същественост**.
2. Обвързване на плановата същественост с обхвата на тестовете на сделките и операциите. Тази по-малка същественост се нарича **допустима грешка**.
3. **Преосмисляне** на определената планова същественост.
4. След приключването на одиторските процедури се извършва **оценка на резултатите и събраните доказателства**, включващи както потвърждаване на верни твърдения, така и открити некоригирани неточности. Тук одиторът определя дали одиторските процедури са били достатъчни за разкриване на съществени грешки.

Първата и втората стъпка се изпълняват в планиращата фаза преди да се приложат одиторските процедури по същество. Третата стъпка се осъществява по време на самата одиторска проверка, а четвъртата - след като вече са приложени одиторските процедури, при приключването на одита.

В „Общите положения за изготвяне и представяне на финансови отчети”, издадени от Съвета по международни счетоводни стандарти „съществеността” е дефинирана по следния начин: „информацията е съществена, ако пропусъкът и/или неправилното ѝ представяне би повлияло на решенията, които потребителите вземат на базата на финансовите отчети. Съществеността зависи от размера на обекта или на грешката, преценени според конкретните обстоятелства на пропуск или неправилно представяне”. (Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, 2015 г.). Фокусът на тази дефиниция е от гледна точка на потребителите на финансовите отчети. При планирането на ангажимента, одиторът преценява степента на неточностите, които могат да повлияят върху решенията на потребителите. Това определение понякога се възприема като *счетоводна същественост*. Одиторът използва счетоводната същественост като отправна точка за определяне на сумата, която ще бъде използвана за установяването на плановата същественост в одита. Или, съществеността на ниво финансов отчет е „максималната сума на неточността във финансовия отчет, която може да съществува без да повлияе на решението на потребителя”.

Настоящите международни одиторски стандарти не осигуряват специфично ръководство за определяне на сумата на съществеността поради няколко причини. Първо, трудно е, ако не и невъзможно, да се определи, какво е съществено за разнообразните групи потребители като инвеститори, кредитори, наети лица, правителствени и други организации, които разчитат на финансовите отчети като основен източник на информация. Второ, одиторите са неспособни да се разберат помежду си колко и каква е съществеността. Накрая, някои одитори не са склонни да определят същественост, която ще е важна при съдебен процес. Например, Американският Върховен съд заявява, че даден факт е съществен, ако има „значителна вероятност, че фактът е бил видян от разумните инвеститори, като

имащ значителна роля сред общата информация, която е на разположение” (TSC Industries v. Northway, 1976).

Чрез установяване на нивото на същественост в одита, одиторът се фокусира върху съществени неточности, където сумата на неточностите е разликата между твърденията на мениджмънта във финансовия отчет и отчет, базиран на одиторски констатации.

Според Аренс и Лоббек нивото на същественост е относителна, а не абсолютна величина. Определена величина на грешките може да бъде съществена за малките предприятия, а за голямо предприятие може да не играе съществена роля (Арене А., Лоббек Дж. 1995, с.560).

Следователно, според посочените автори, не е възможно да се установи една фиксирана мярка за същественост, която би била приложима за всички клиенти на одиторското предприятие. Да не забравяме, че съществеността има както количествен, така и качествен аспект. Определянето ѝ е въпрос на професионална преценка. Чрез нивото на същественост количествено се оценява влиянието на неточностите, отклоненията и несъответствията.

А. Плановата същественост е одиторската предварителна преценка за съществеността, направена по време на първоначалната планираща фаза от одиторския процес. Използва се, за да развие цялостния обхват на одиторските процедури. Одиторът определя ниво на същественост за финансовия отчет, взет като цяло за целите на установяване на общата одиторска стратегия.

Плановата същественост се използва, за да помогне на одитора да идентифицира и оцени риска от съществени неточности за целите на планирането на вида, времето и обхвата на одиторските процедури, докато съществеността в крайния оценъчен етап се използва, за да определи дали финансовият отчет е съществено неточен. Следователно сумата, която одиторът преценява като съществена в края на одита, може да се различава от плановата същественост. Това е така, защото не е възможно от гледна точка на планиращата фаза да се предвидят всички обстоятелства, които могат накрая да повлияят на одиторската крайна преценка за съществеността (например: сумата на нетните приходи към края на годината).

В момента не съществува утвърдено и авторитетно ръководство, което количествено да определя дадена сума като ниво на същественост. Нежеланието на органите разработващи одиторските стандарти се дължи на концепцията, че одиторът би прилагал подобно ръководство без да обмисля всички обстоятелства, които биха повлияли върху неговото решение. Определянето на плановата същественост изисква професионална преценка, основана на разбирането за бизнеса на клиента и за това, какво би било прието като съществено от потребителите на финансовите отчети. Докато няма утвърден официален стандарт или ръководство за определяне на съществеността в количествен аспект, насоките и концепциите обсъждани в тази разработка могат да се използват от малки и големи одиторски компании, и да бъдат един рационален, практически подход за установяване на плановата същественост.

За да се определи съществеността в планиращата фаза, одиторът първо трябва да определи отделни позиции от финансовия отчет (основи), върху които

ще приложи подходящи проценти с цел изчисляването ѝ. Позициите, върху които се изчислява съществеността обикновено са: печалба преди данъчно облагане, общи приходи, общи активи. За търговските предприятия, оперативните резултати са най-важният критерий, на базата на които потребителите вземат решение. Съществуват и други възможни бази (основи), върху които да се изчисли съществеността като: текущи активи, текущи пасиви, собствен капитал (Messier, William F., 2016, стр. 84).

В процес на идентифициране на подходящи бази за изчисляване на съществеността одиторът следва да обмисли фактори като:

- Дали има позиции от финансовия отчет, върху които потребителското внимание би се фокусираше;
- Вид на предприятието и в коя сфера функционира;
- Размер на предприятието, вид на собственост и начин на финансиране.

Източниците за определяне на основите, върху които може да се изчисли съществеността са:

- Суми от предходни години или средно претеглени суми от предходни години;
- Суми от междинни финансови отчети;
- Прогнозни отчети.

Обикновено основата, върху която одиторът ще изчислява съществеността изисква дължима грижа и трябва да представя този компонент от финансовия отчет, който одиторът вярва, че е най-критичен, значим за потребителите на финансовия отчет. Например, необикновеното увеличаване или намаляване на печалбата за текущия период може да наведе одитора до заключение, че по-подходяща основа е нормализираната печалба от предходен период.

В следващите редове ще бъдат разгледани съществуващи възможности в практиката за изчисляване на съществеността на ниво финансов отчет.

1. Оперативните резултати като база за определяне на плановата същественост

Таблица № 1 показва „Ръководство за изчисляване на плановата същественост“ използвано от американските одиторски фирми, основавайки се на оперативните резултати.

Таблица № 1. Ръководство за изчисляване на съществеността в планиращата фаза

Основа – Общо приходи

Плановата същественост е:

От	До	Сума +	Фактор х	Превиш ението над
0 \$	30 хил. \$	0 \$	0.0593	0 \$
30 хил. \$	100 хил. \$	1 780 \$	0.0312	30 хил. \$
100 хил. \$	300 хил. \$	3 960 \$	0.0215	100 хил. \$
300 хил \$	1 млн. \$	8 260 \$	0.0145	300 хил. \$
1 млн. \$	3 млн. \$	18 400 \$	0.00995	1 млн. \$
3 млн. \$	10 млн. \$	38 300 \$	0.00674	3 млн. \$
10 млн. \$	30 млн. \$	85 500 \$	0.00461	10 млн. \$
30 млн. \$	100 млн. \$	178 000 \$	0.00312	30 млн. \$
100 млн. \$	300 млн. \$	396 000 \$	0.00215	100 млн. \$
300 млн. \$	1 билион \$	826 000 \$	0.00145	300 млн. \$

Печалба преди данъчно облагане 5 % - 10 %
Брутна печалба (приходи минус себестойност на продажбите) 1 % - 2 %

Източник: AICPA, Auditing Guide, 2012, Auditing Sampling, New York

Например: Компанията „АБС“ има 19 300 000 \$ приходи за деветмесечieto на текущия период. Одиторът е преценил, че приходите са подходяща база за определяне на съществеността. Прилагайки посочената по-горе таблица сумата на съществеността е 128 373 \$. Начинът на изчисляване е следният:

Приходите от 19 300 000 \$ попадат на реда приходи от 10 млн. до 30 млн. \$. Превишението над 10 млн. \$ е 9 300 000 \$.

Плановата същественост е равна на: $85\,500 \$ + (0.00461 \times 9\,300\,000) = 85\,500 \$ + 42\,873 = 128\,373 \$$.

Обикновено, 5 % от печалбата преди данъчно облагане се приема като разумен и консервативен процент за повечето предприятия. Когато се определя същественост основана на оперативни резултати, одиторът може да използва финансови резултати от предходни периоди, междинни резултати, бюджети и прогнози за текущата година. Дали да се използват данни от текущи или предходни години е преценка, която следва да се направи, основавайки се на тренда в печалбите, текущи икономически условия, промени в обстоятелствата около предприятието, съществени бизнес комбинации или продажби на дружества.

Ако едно предприятие работи на или около границата на оцеляване или неговите финансови резултати през годините варират от нетна печалба към нетна загуба и обратно, то печалбата преди данъци не е най-подходящата база за изчисляване на плановата същественост. Вместо това общите приходи или

брутната печалба (приходи минус себестойност на продажбите) може да бъде подходяща база. Обикновено от 1 % до 2 % от брутната печалба или изчислена сума от приходите, формирана на база техниката показана в таблица № 1 по-горе, се приема като разумна мярка за повечето предприятия.

Одиторът може да реши да използва повече от една позиция от финансовия отчет, от които да изчисли същественост. В този случай, той може да определи плановата същественост като диапазон от няколко суми (Lowers T., Ramsay, R., Sinason, D., Strawser J., 2008, с.644). Неговата професионална преценка ще бъде използвана, за да избере дадена сума от този диапазон и тя ще представлява плановата същественост.

Таблица № 3. Възможни начини за изчисляване на съществеността в планиращата фаза

Основа	Работни книжа Например:	Суми	Процент =	Възможни варианти на нивото на съществеността в планиращата фаза в лева
Общи приходи	№ 1	19 300 000	Виж таблица № 1	128 373
Печалба преди данъчно облагане	№ 1	310 000	5 %	15 500
Брутна печалба	№ 1	4 325 000	2 %	86 500
Общо активи	№ 1	12 000 000	Виж таблица № 2	94 720
Собствен капитал	№ 1	2 200 000	3 %	66 000

Компанията „АБС“ АД е месопреработващо предприятие, собственост е на трима акционера. Печалбите на дружеството са променливи. През изминалите три години резултатите варират от малка загуба до малка печалба. Основните потребители на финансовите отчети на „АБС“ АД са мениджърите и акционерите. Собствениците са група финансови предприятия и членове от мениджмънта, чиято цел е евентуална продажба на дружеството в следващите три до пет години. Акционерите са се фокусирали повече върху разрастването и разширяването на продуктите линии и приходите, отколкото върху незабавна рентабилност на дружеството. Стратегията им в момента е насочена към поддържане на високи нива на разходи за маркетинг, реклама, проучване и търсене на нови клиенти.

Основавайки се на наличната информация, одиторът счита приходите като най-уместна основа за изчисляване на същественост, но на база преценката си избира по-ниска сума, която се явява сумата между тази определена на база приходите и на база 5 % от печалбата преди данъчно облагане. Той счита, че

плановата същественост е удачно да бъде 72 000. Сумата е изчислена по следния начин: $(128373+15\ 500)/2=71\ 936$, приблизително 72 000.

По този начин, одиторът прилага професионална преценка и избира конкретна сума като същественост измежду суми от две финансови позиции – приходи и печалба преди данъчно облагане.

2. Балансови позиции като база за определяне на плановата същественост

В някои ситуации, използването на балансови позиции като база за определяне на плановата същественост може да бъде по-подходящо от използването на оперативните резултати. Тези ситуации включват: променливи печалби, предприятия с нестопанска цел, инвестиционни фондове. Например, оперативните резултати на дадено предприятие са толкова ниски, че ликвидността и платежоспособността са станали главна грижа. При тези обстоятелства със сигурност е по-подходящо да се изчисли плановата същественост на база балансова позиция. Когато се определя планова същественост основавайки се на балансова позиция, одиторът следва също да обмисли, дали тази позиция ще е от преходен или текущ междинен период.

Следващата таблица № 2 представя „Насоки за изчисляване на плановата същественост“ използвано от американските одиторски фирми, основавайки се на балансова позиция.

Таблица № 2. Ръководство за изчисляване на съществеността в планиращата фаза

Основа – Общо активи

Плановата същественост е:

От	До	Сума +	Фактор x	Превисе нието над
0 \$	30 хил. \$	0 \$	0.0593	0 \$
30 хил. \$	100 хил. \$	1 780 \$	0.0312	30 хил. \$
100 хил. \$	300 хил. \$	3 960 \$	0.0215	100 хил. \$
300 хил. \$	1 млн. \$	8 260 \$	0.0145	300 хил. \$
1 млн. \$	3 млн. \$	18 400 \$	0.00995	1 млн. \$
3 млн. \$	10 млн. \$	38 300 \$	0.00674	3 млн. \$
10 млн. \$	30 млн. \$	85 500 \$	0.00461	10 млн. \$
30 млн. \$	100 млн. \$	178 000 \$	0.00312	30 млн. \$
100 млн. \$	300 млн. \$	396 000 \$	0.00215	100 млн. \$

300 млн. \$	1 билион \$	826 000 \$	0.00145	300 млн. \$
----------------	----------------	------------	---------	----------------

Собствен капитал 1 % - 5 % от собствения капитал на дружеството

Източник: AICPA, Auditing Guide, 2012, Auditing Sampling, New York

Ако одиторът реши да използва като база собствения капитал, то той би следвало да приложи по-ниския процент, ако предприятието претърпява загуби, продажбите спадат и има ликвидни проблеми.

Обикновено 3 % от собствения капитал или сума изчислена от общите активи, използвайки техниката в таблица № 2 се приема като разумна мярка за повечето предприятия, където тези балансови позиции са приети като основи.

Понякога, при установяване на плановата същественост на ниво финансов отчет, както е описано по-горе, одиторът трябва да прецени дали са налице потенциални неточности в отделни пера или оповестявания, които като суми биха били по-малки от плановата същественост и биха повлияли на решенията на потребителите на финансовите отчети. При вземане на подобно решение, одиторът следва да обмисли фактори като:

- Дали счетоводните стандарти, закони или регулации влияят върху очакванията на потребителите относно оценяване или оповестяване на салдата и операциите;
- Ключови оповестявания в зависимост от индустрията, средата и условията, в които предприятието работи;
- Отделни позиции от финансовия отчет са обект на специално внимание от страна на потребителите му.

Например: Дружество извършващо предимно научно-изследователска дейност (90%) през последните две години започва да формира значителни приходи от внедряването на научния си продукт, като през текущата година е обект на одит. Мениджърите имат намерение да намалят значително научно-изследователската дейност, но да увеличат приходите от продажби. Одиторът следва да обърне по-голямо внимание на приходите, които са и обект на специален интерес от страна на потребителите на финансовия отчет и да установи за тях по-ниско ниво на същественост.

Всичко посочено по-горе акцентира върху количествените аспекти на съществеността, но са налице не малко качествени фактори, които също влияят на одиторската преценка и следва да се анализират. Съществеността не зависи единствено само от сумите на перата, но също и от техния характер. Например, незаконни плащания на относително малки суми могат да бъдат приети като съществени за финансовия отчет на предприятието. Според автора, допълнителни примери, които могат да бъдат качествено съществени включват тези като:

- 1) Обрат в тенденциите на рентабилността в предприятието през отделните отчетни периоди;
- 2) Промяна на нетната загуба в нетна печалба и обратно;

- 3) Маскирани нарушения в договори за заеми или в законови регулации;
- 4) Голям размер на касови наличности;
- 5) Отрицателни касови наличности през периода или в края на периода, попълнени чрез средства от собственика;
- 6) Голям размер на получени средства от собственици;
- 7) Значителен обем на сделки с акции, главно на непублични дружества;
- 8) Плащания в брой на съществени суми;
- 9) Значим обем сделки с офшорни компании;
- 10) Съществени салда в сметките за материални запаси, когато те не са типични за характера и обема на бизнеса и др.

Докато някои качествени фактори свързани със съществеността могат да бъдат идентифицирани, когато се планира одитът, то повечето не могат, защото одиторът не знае какъв тип неточности ще бъдат открити. Разбира се, той трябва да разгледа както количествените, така и качествените аспекти на разкритите неточности, когато последователно оценява резултатите от одиторските процедури.

Б. Определяне на допустимата грешка

Важен момент при извършването на одита е одиторът да обвърже плановата същественост с обхвата на тестовете на сделките и операциите. Това се постига чрез изчисляването на т.нар. **допустима грешка**. Одиторът следва да изпълни одит, който да осигури разумна сигурност, че съществени количествени грешки - индивидуални или съвкупни за финансовия отчет са разкрити.

Допустимата грешка е максимална количествена неточност в популацията (клас от сделки и операции), която може да съществува, без тя да води до съществена неточност на финансовия отчет (Guy, D., Carmichael, D.R, Whittington, R., 2002, стр. 153).

Тя може да бъде определена като процент от плановата същественост. Допустимата грешка се използва за определяне на размера на извадките или за вземане на други решения в зависимост от обхвата на теста. Следователно, за популация която се одитира 100 % не е необходимо да се определя допустима грешка, защото не съществува риск на извадката. Тук одиторът трябва да бъде бдителен за съществени неточности в качествен аспект. Понякога одиторът може да установи различни нива на допустимата грешка при отделни одиторски тестове. Например, при тестването на сделки със свързани лица или ключови оповестявания, които са специфични за бранша, в който работи клиентът.

В практиката основно се използват два подхода за установяване на допустимата грешка: Подход на база преценка и Правило на „палеца“ – тоест, често използвано практическо правило. Съществуват и математически подходи, които могат да бъдат приложени при изчисляване на допустимата грешка на ниво сметка, но в разработката са представени „подход на база преценка“ и „правило на палеца“, поради по-лесното им прилагане. (Zuber, G., R.K.Elliott, W.Kinney, and J.J. Leisenring, 1983, стр. 42-54)

1. Подход на база преценка

При този подход, плановата същественост се намалява със сумата на некоригираните и вероятни грешки, които одиторът счита, че ще съществуват при приключването на одита. Този подход изисква одиторът да направи преценка, както за реалните грешки, така и за вероятните грешки, преди одитът да е започнал.

Реалните грешки са тези пропуски, които одиторът очаква в действителност да разкрие при прилагането на одиторските процедури, и тези грешки ще останат некоригирани от страна на клиента.

Вероятните грешки са одиторската най-добра преценка за неточности, които съществуват в пера и операции, които не се проверяват 100 %; грешки, които ще са резултат предимно от приложението на одиторски тестове, използващи одиторски извадки и аналитични процедури.

Крайният продукт на този процес е изчисляването на допустима грешка по следния начин:

Например:

Планова същественост	72 000
Намалена с:	
• Некоригирани неточности	15 000
• Вероятни грешки	<u>5 000</u>
Допустима неточност	52 000

Този подход може да бъде ефикасен, защото одиторските тестове няма да се основават на ненужно малки и консервативни нива на допустимата грешка. Но приложението му до известна степен е ограничено, тъй като неговата ефективност зависи от способността на одитора разумно да установи некоригираната и вероятна грешка в планиращата фаза на одита, което може да бъде непрактично за част от клиентите.

2. Правило на „палеца“ – практическо правило

Поради трудността за установяване на некоригираната и вероятна грешка в подхода на база преценка представен по-горе, настоящият подход е по-ефикасен и широко използван от одиторите за установяване на допустимата грешка.

Правилото при този подход е, че допустимата неточност се изчислява като плановата същественост се коригира с 50 % до 75 %. Няма правилен процент за всички ситуации. Важна е целта на одитора - дали желае да увеличи или намали обема на одиторските процедури.

Изборът на 50 % намаление се приема като консервативен вариант. Приемане на по-висок процент от 50 % е при обстоятелства като:

1. Прилагане на одиторски процедури при одит за първи път;

2. Увеличаване на вида и обхвата на одиторските процедури по желание на клиента.

Всъщност, в основата на одиторския тест трябва да се има предвид обратно-пропорционалната връзка между допустимата грешка и размера на извадката. При по-ниско ниво на допустимата грешка се получава по-голям размер на извадката и обратно.

В. Преосмисляне на определената планова същественост

След като одиторът изпълни втората стъпка описана по-горе, и ако обстоятелствата наложат, следва да премине към **трета стъпка – просмисляне на одиторския процес.**

Одиторската преценка относно съществеността в планиращата фаза може да се различава от преценката за съществеността, използвана при оценката на одиторските резултати. Промяната в обстоятелствата и откритите количествени и качествени неточности по време на одита, могат да накарат одитора да преизчисли първоначално установеното ниво на същественост. Ако неговото заключение е, че е необходима по-ниска планова същественост от първоначално определената, то следва да се преразгледа свързаната с нея допустима грешка и да се извършат допълнителни одиторски процедури (Burgstahler David, Glover Steven & Jiambalvo, J., 2010, с.179-199).

Г: Оценка на събраните доказателства и получените резултати

След приключването на одиторските процедури, **одиторът следва да прецени получените резултати и събраните доказателства – стъпка четири.**

Повечето от работата на одитора в процеса до достигане на мнение относно финансовия отчет се състои в получаването и оценяването на **доказателства**. Доказателствата, подкрепящи финансовия отчет се състоят от основни счетоводни данни и цялата потвърждаваща информация, намираща се на разположение на одитора. Доказателствата, събрани от одитора, трябва да са свързани с *твърдения за икономическите действия и събития*. Финансовият отчет, изготвен от ръководството, съдържа твърдения за вярност – съществуване, пълнота, оценка, точност, разграничаване на периодите, класификация и разбираемост, права и задължения. Одиторът сравнява събраните доказателства за твърденията относно икономическите действия, за да определи степента на съответствие между тези твърдения и установените критерии. Критериите могат да са общоприемлива счетоводна база или специфична счетоводна база (Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по съдържание услуги, 2015 г. ИДЕС).

Одиторът събира доказателства за стопанските операции, които са възникнали, и мениджмънта. Одиторският доклад съобщава на потребителите степента на съответствие между твърденията и критериите. *Докладването на резултатите на заинтересованите потребители* е свързана с вида на доклада, който одиторът издава на предвидените потребители.

При разработването на одиторска програма с цел получаване на доказателства за твърденията на ръководството, одиторът разработва специфични обекти на одита, които съотнася към всяко твърдение. Обектите на одита във връзка с определените нива на същественост и одиторски риск се използват, за да се установи типа, количеството и времето на събиране на доказателствата. Тъй като обектите на одита произлизат от твърденията на ръководството, и ако одиторът е получил достатъчни и уместни доказателства относно тях, то се счита, че е осигурена разумна сигурност, че финансовият отчет е вярно и честно представен. В получаването и оценяването на доказателствата одиторът разчита на тяхната уместност и надеждност. Уместността означава дали доказателствата се отнасят към специфичните обекти на одита, които са тествани. Например, да предположим че одиторът иска да провери дали клиентът притежава имоти, машини и съоръжения. Ако одиторът физически провери тези имоти, това няма да бъде уместно доказателство, защото е възможно клиентът да е получил или отдал под оперативен лизинг своя недвижима и движима собственост.

Надеждността е свързана с диагностицирането на доказателствата. Тоест, дали са от вътрешен или независим външен източник, писмени или устни, оригинални или фотокопия. Одиторът рядко получава убедителни доказателства за обектите на одита. В повечето случаи се получават единствено достатъчно доказателства, че твърденията на ръководството са честно изложени. Природата на доказателствата получени от одитора рядко осигуряват абсолютна сигурност за обектите на одита, тъй като типовете на доказателствата имат различна степен на надеждност. В допълнение, доста често одиторът проверява извадки от транзакции и сделки осъществени през периода. Ето защо, одиторът стига до заключение основано на подмножество от доказателства, които са на разположение (Kerr, D., Elder, R. 2014, 58).

Защо одиторът използва концепции като същественост и одиторски риск, за да определи обхвата на одита? Защо той не тества всички сделки възникнали през периода?

Главната причина е цената и приложимостта на такъв одит. В предприятията с малък бизнес одиторът е в състояние да провери всички сделки възникнали през проверявания период и да издаде доклад в разумен период от време, след края на финансовата година. Но е малко вероятно собственикът да може да си позволи да плати такъв обширен одит. В големите дружества широтата на сделките и транзакциите спират одитора от проверката на всяка операция. Ето защо е налице специфична форма на бартер, компромис между точността и прецизността на одита и неговата цена. За да се справи с проблема, одиторът използва своите знания за сделките и извадкови подходи, за да провери извършените операции в предприятието през периода - обект на одита. Много често, одиторът е запознат със салдата и сделките, които е вероятно да имат неточности на базата на информация от предходни одити или от знанията си за бизнеса. Одиторът може да използва тези свои знания, за да селектира тези сделки за проверка. Когато одиторът няма специфични знания за салда и групи операции, които могат да съдържат неточности, се прилагат извадкови методи, които увеличават вероятността от получаването на репрезентативни резултати за дадена популация от транзакции. В тези случаи, одиторът използва теорията на

вероятностите, за да идентифицира сделки, които са неточни. Размерът на извадката е функция на съществеността и приемливия одиторски риск. Има обратно пропорционална връзка между размера на извадката и нивото на същественост, и между размера на извадката и приемливия одиторски риск. Например, ако одиторът определи съществеността да бъде малка сума за дадено ниво на одиторски риск, по-голяма извадка ще бъде необходима от тази, ако съществеността беше по-голям размер. Това възниква поради факта, че одиторът трябва да събере повече доказателства с цел да подкрепи по-ниско ниво на същественост. Подобно, ако нивото на одиторския риск, който одиторът е склонен да приеме намалява при определеното ниво на същественост, размерът на извадката е необходимо да стане по-голям. Това е породено от потребността на одитора да събере повече доказателства, за да намали сумата на несигурността и риска свързан с извадката.

Към края на одиторската проверка одиторът следва да направи **оценка на резултатите**. Оценка на резултатите бива количествена и качествена.

Количествената оценка се извършва по различен начин в зависимост от това дали резултатите (доказателствата) са получени чрез използване на статистически или нестатистически извадки.

*При положение, че одиторът е получил доказателства чрез прилагането на **статистически методи** за проверка на сделките и операциите, то той може да извърши количествена (стойностна) оценка на извадковите резултати.* Описаните стъпки по-долу са по примера за прилагане на стойностно-пропорционалния подбор (PPS sampling) за тестване на популации. (American Institute of Certified Public Accountants, 2014, p. 201)

Първо:

Определяне на максимално възможна грешка =

$$MP + \{J * (\sum (OP_i * A_i) - \sum UP_i)\} + \sum TS$$

- MP – монетарна прецизност (същественост);
- J – интервал на извадката;
- OP_i е равно на сумата на надценяване върху записаната (осчетоводена) сума;
- A_i – коригиращ фактор. Взема се от таблица;
- UP_i е равно на сумата на подценяване върху записаната (осчетоводена) сума;

TS представлява грешки от суми над стойността на интервала J.

Второ:

Проектирана вероятна грешка = $J * (\sum OP_i - \sum UP_i) + \sum TS$

- J – интервал на извадката;
- OP_i – сумата на надценяване върху записаната (осчетоводена) сума;
- UP_i – сумата на подценяване върху записаната (осчетоводена) сума;
- TS – грешки от суми над стойността на интервала J.

Проектираната вероятна грешка е всъщност сборът от установените грешки плюс вероятните грешки. Проектираната вероятна грешка се пренася в таблицата на

грешките, където заедно със всички останали грешки се съпоставя с нивото на същественост за финансовия отчет като цяло.

Трето:

Вероятната грешка = Проектирана вероятна грешка – Установена грешка

При този метод, за да се извърши оценка на резултатите от извадката, е необходимо да се изчисли относителен дял на грешката към осчетоводената сума. Тоест, определя се пропорция на грешката. Сумата на пропорцията показва на аудитора стойността на неточността във всяка легова (доларова) единица, съдържаща се във физическата единица попаднала в извадката. Грешките се класифицират като грешки от надценяване или от подценяване. Ето защо, се намира относителен дял на грешките от надценяване (OP_i) и относителен дял на грешките от подценяване (UP_i) – като i се явява съответно относителен дял от първа грешка, от втора, от трета грешка и т.н.

OP_i е равно на = стойността на грешката от надценяване делено на отчетената (осчетоводена) стойност.

Коригиращите фактори, необходими за изчисляването на максималната възможна грешка при определено търсено ниво на сигурност, се вземат от следващата таблица:

Таблица № 4. Коригиращи фактори

– фактор на сигурността	Р	Сигурност	Коригиращ фактор за първата грешка A_1	Коригиращ фактор за втората грешка A_2	Коригиращ фактор за третата грешка A_3	Коригиращ фактор за четвъртата грешка A_4	Коригиращ фактор за петата грешка A_5 и т.н.
0	3.	95 %	1.75	1.55	1.46	1.40	1.46
0	2.	86 %	1.51	1.37	1.31	1.27	1.24
7	0.	50 %	1.01	1.01	1.00	1.00	1.00

Източник: American Institute of Certified Public Accountants, “Audit Sampling”, Audit and Accounting Guide (New York: AICPA, 2014), p. 204

За нуждите на определяне на максимално възможната грешка и последователното прилагане на коригиращия фактор A_i , към всеки относителен дял на грешките от надценяване (OP_i), то те ($OP_i, i=1 \dots n$) се подреждат в низходящ ред.

Определянето на максимално възможната грешка в популацията, както от подценяване, така и от надценяване е възможно при дадено ниво на сигурност – R фактор.

Гореизложеното се фокусира върху изчисляването на максимално възможната грешка и съпоставянето ѝ с допустимата грешка. Обаче, важно е да се подчертае, че аудиторът следва да анализира и природата на откритите неточности. Ако дадена неточност е индикация за измама от страна на клиента, са необходими

прилагане на съответните процедури, регламентирани в МОС 240 „Отговорност на одитора относно измами при одита на финансовия отчет”.

Одиторите използват и нестатистически извадки за проверка на сделките и операциите в проверяваните дружества. При тези ситуации, те следва да използват представения по-долу модел *за оценка на резултатите при използване на нестатистически извадки*.

В този случай, за да се *оценят* резултатите от извадката, одиторът проектира резултатите от извадката към популацията, от която е формирана извадката и дава подходяща преценка относно риска на извадката. Знаем, че резултатите от извадката се влияят от риска на извадката. Когато най-добрата приблизителна оценка на грешката е близка до допустимата грешка, одиторът признава риска, че различна извадка би довела до различна най-добра приблизителна оценка, която може да превиши допустимата грешка.

Изискването за проектиране на извадковите резултати трябва да се бъде изпълнявано при някои форми на количествен анализ, независимо дали е използван статистически или нестатистически подход (Lawrence A. Ponemon and John P. Wendell, 2008, vol. 14). Важна разлика между статистическа и нестатистическа извадка е начинът (пътят), по който се определя риска на извадката. Когато се използва статистическа извадка, определянето на риска на извадката се постига чрез количествен анализ. Например, одиторът изчислява максимално възможната грешка в левово изражение или процента на отклонение при специфични нива на извадковия риск. В контраст, когато се използва нестатистическа извадка, определянето на риска на извадката е по преценка на одитора.

Приложението на нестатистическия подход не дава на одитора директна възможност количествено да оцени, и също така да намали риска за възникване на грешки в извадката. От една страна, интуицията на опитния одитор нерядко му позволява да получи съществени резултати, отколкото прилагането на механични „конвейрни” методи, основани на статистически подходи. От друга страна, одиторът напълно може да компенсира отсъствието на директна възможност да оцени риска за възникване на грешки в извадката с помощта на други средства. Например, може да се извършат допълнителни проверки на отделните популации.

Когато одиторът открие неточности в извадковите единици, две отделни оценки следва да се направят: количествена и качествена. Качественото оценяване включва разследване на причините за неточностите.

Разследването на причините за неточностите може да доведе одитора до:

- да приложи допълнителни процедури;
- да ревизира своята преценка за вътрешния контрол или ефективността на аналитичните процедури;
- да предприеме други действия, в зависимост от това какво диктуват обстоятелствата.

Количественото оценяване включва проектиране на неточностите, за да се определи колко грешки е вероятно да съдържа *оставащата* популация (т.е., тази без съществените суми, които се тестват всяка една индивидуално).

Методът за проектиране на неточностите, препоръчван тук, е основан на теорията на стойностно-пропорционалния метод. Всяка неточност се оценява като

се използва процентно съотношение, за да се определи какъв е делът/процентът на неточността в осчетоводената сума – т.нар. *пропорция на неточността*.

Делът/процентът на неточността се изчислява като се раздели грешната сума на целия осчетоводен запис. Например, ако са осчетоводени 100 единици за даден материал, но той не е струвал 100 лева, а 90 лева, то грешната сума е 10 лева. Следователно, делът на неточността е $10/100=0.1$, т.е., 10 процента.

Проектираната неточност се изчислява чрез сумирането на дела на неточностите, умножаването им по сумата на оставащата популация (т.е., популацията без съществените пера) и разделянето на това произведение на размера на извадката.

Формулата е:

$$\text{Проектирана неточност} = \frac{\begin{array}{c} \text{Сума от дела} \\ \text{на} \\ \text{неточностите} \\ \text{в} \\ \text{осчетоводена} \\ \text{та сума} \end{array} \times \begin{array}{c} \text{Сума на} \\ \text{популацията} \\ \text{без} \\ \text{съществените} \\ \text{пера} \end{array}}{\text{Размер на извадката, изразена в брой единици}}$$

След като одиторът определи проектираните неточности за оставащата популация (в смисъл, популацията без индивидуално съществените пера), тя се съпоставя с допустимата грешка.

Одиторът трябва да обмисли резултатите на извадката в комбинация с информацията получена от оставащата част от одита и да комбинира резултатите на всички одиторски тестове.

II. Определяне на одиторския риск

След като се извърши оценка на резултатите, одиторът трябва да е взел под внимание обратната зависимост между нивото на същественост и одиторския риск при определяне на характера, времето на изпълнение и обхвата на одиторските процедури. Например, ако след извършването на планираните одиторски процедури се установи, че приемливото ниво на същественост е по-ниско, одиторският риск се увеличава. При този случай, одиторът следва да намали риска на разкритията чрез модифициране на характера, времето на изпълнение, обхвата на одиторските процедури, което от своя страна е свързано и с увеличаване на размера на извадките. Така ще се проверят повече операции и ще се изрази правилно одиторско мнение.

Одиторският риск е рискът одиторът да изрази неподходящо мнение, когато във финансовия отчет се съдържат съществени неточности. Одиторските стандарти не осигуряват специфично ръководство за това какво е приемливо ниво на одиторски риск.

Одиторският риск е рискът, който възниква за одитора, ако изрази неквалифицирано мнение за съществено грешен финансов отчет. Основната обосновка на модела на *одиторския риск*, е че е комбиниран риск от съществени неточности, оставащи неоткрити и е продукт на четири независими компонента на риска:

- Вътрешно присъщ риск (IR);
- Риск на контрола (CR);
- Риск, че други нестатистически процедури няма да успеят да разкрият неточности (напр. аналитични процедури и други процедури по същество) (AP)
- Риск, че други статистически процедури няма да успеят да разкрият неточности (или риск при детайлните тестове) (TD)

Този комбиниран риск трябва да бъде относително нисък. В количествено изражение следва да варира между 5 и 10 %. На одиторския риск е даден символ AR в уравнението на модела на риска.

Моделът на одиторския риск е следният:

$$AR = IR \times CR \times AP \times TD$$

(одиторски риск) (вътрешно присъщ риск) (риск на контрола) (риск на разкритията)

Самият факт, че одиторът прилага извадкови методи, говори за това, че той съзнателно се натъква на отделните видове рискове. Това е неизбежно при одита, но ясни и научно-обосновани извадкови методи ще помогнат на одитора да селектира грешките и да изрази подходящо одиторско мнение (Messier, William F., Jr., 2016 г., с. 98).

Грешките могат да бъдат случайни (пропуски при попълване на документите, аритметични грешки) и следователно, нямат явна тенденция в посока на минимизиране или увеличаване на техните параметри. Значителното зло идва не от случайните грешки, а от съзнателните, тенденциозни изкривявания на информацията, режисирането на кражби, мошеничества и лошо управление. Но и самият одитор може да не забележи случайна или тенденциозна грешка в документацията или отчетността, да пропусне важна информация и накрая да изрази неправилно одиторско заключение на базата на получените данни. Одиторът също може да допусне грешки.

Концепцията за разумна степен на сигурност отчита, че съществува риск одиторското мнение да не е подходящо. Именно рискът от това, одиторът да изрази неподходящо одиторско мнение, когато във финансовия отчет са налице съществени неточности се нарича „одиторски риск”.

Определянето на одиторския риск и неговите компоненти са въпрос на професионална преценка. При приключването на одита одиторът не знае със сигурност действителното ниво на одиторския риск. Ако одиторът определи, че постигнатият одиторски риск е по-малък или равен на планираното ниво на одиторски риск, може да се издаде неквалифициран доклад. Ако постигнатото ниво на одиторски риск е по-високо от планираното ниво, одиторът ще трябва до свърши допълнителна работа или да квалифицира одиторския си доклад. Одиторът намалява одиторския риск чрез разработване и изпълнение на одиторски процедури

за събиране на достатъчни и уместни доказателства, които да му дадат възможност да достигне до разумни заключения, на които да базира мнението си. Повишаването на оценката на одитора за риска от съществени неточности, отклонения и несъответствия, води до увеличаване на одиторските процедури, които трябва да извърши, което от своя страна е свързано и с увеличаване на размерите на извадките в отделните популации. Оценката на одитора на риска от съществени неточности, отклонения и несъответствия се влияе от вътрешноприсъщия риск и риска на контрола. За да се намали одиторският риск до приемливо ниско ниво, одиторът се нуждае от нисък риск на разкритията, трябва да извърши повече процедури по същество и да събере повече одиторски доказателства. Колкото повече одиторски доказателства се иска да бъдат получени от детайлните тестове – тоест, колкото по-ниско е приемливото ниво на риска на разкритията, толкова по-големи трябва да бъдат размерите на извадките, с цел да се селектират повече обекти за тестване. Но не само физическата работа е достатъчна за достигане на правилно одиторско заключение, налице са и допълнителни фактори, които силно влияят върху качеството на изразеното мнение.

III. Фактори, които влияят върху качеството на независимия финансов одит

Оценката на качеството на одита е много трудно и проблематично. Резултатът (последствието) на качеството на одита не е директно и веднага видимо. Контролните процедури върху качеството на одита се опитват да поддържат даден стандарт на контрол над одиторския процес, но фалитите на одиторските фирми обикновено стават известни в контекста на бизнес фалитите. Не е възможно да се разбере броят на одитите извършвани с лошо качество, които си продължават да бъдат такива и все още са неразкрити. Одиторската фирма може да изпълнява одит с лошо качество и няма да има индикация за него, дори финансовите отчети да са съществено грешни. Ако имаме лошо изпълнен одит и неточностите в отчетите са пренебрегнати, в одиторския доклад може и да няма негативно отражение. Тъй като качеството на одита е трудно наблюдаемо, външните страни гледат за евентуални индикатори за качеството на одита като: мнения на експерти, съществуващи съдебни дела срещу фирмата, подадени жалби, вид на издаваните одиторски мнения, размер на договорените такси, брой на персонала участващ в ангажиментите, но дори и тези белези не са достатъчни.

Съществуват две основни, измерими дефиниции за качествен одит:

А: Разкриване на съществени неточности.

Б: Съществените неточности следва да бъдат докладвани, т.е.,отразени в одиторското мнение.

А: Факторите, свързани с разкриването на неточности могат да се обобщат по следния начин:

1. Разкриването на съществени неточности се влияе от това, колко добре одиторският екип изпълнява одита, което от своя страна е повлияно от *човешките ресурси* в одиторската фирма и *упражнения професионален скептицизъм*. Професионализмът и скептицизмът са фактори при определянето на

съществените неточности. Персонал с по-високо ниво на професионализъм е по-склонен да изпълнява одиторските задачи правилно и не приключва докато не извърши необходимите одиторски стъпки. Подобно – персонал, който поддържа професионален скептицизъм е по-малко склонен да приеме недостатъчни доказателства.

2. *Размерът на одиторската фирма.* Като големи фирми се възприемат Голямата Четворка. По-големите фирми получават по-големи хонорари от малките фирми. Могат да си позволят да наемат квалифициран персонал и да поддържат нивото му. Това е непосредствено свързано с разкриването на грешки и с по-добра свършена работа. АICPA поддържа становището, че одиторското качество не зависи от размера на одиторската компания. Големите одиторски фирми са добре известни и са спечелили репутация за по-високо качество. Но като цяло, доказателствата са противоречиви и не може да се потвърди със сигурност, че има взаимовръзка между размера на одиторската фирма и качеството на одита. Независимо от контролирането на одиторския риск, съществуват допълнителни възнаграждения, свързани с предоставянето на други услуги, несвързани с одита. Опитите да се установи дали тези премии допринасят за увеличаване на качеството на одита са неуспешни.

3. *Система за вътрешен контрол.* Според изследванията на Carcello, фирмите с по-строга система за вътрешен контрол и по-систематична методология в одиторския процес извършват по-качествен одит (Carcello, Joseph, Terry L. Neal, 2000).

4. *Опит с клиенти.* Експертите посочват, че опитът с отделните клиенти води до одит с по-високо качество. Персоналът на повтарящи се одити получава по-добро разбиране относно това как се извършва бизнеса на клиента, слабите и силните страни в счетоводната система. Те са способни по-реално да идентифицират областите със специфичен риск и грешки, и да отделят допълнително време за тяхната проверка. Специализирането на одитния персонал в работа с клиенти от дадена индустрия (сфера) позволява по-доброто разбиране на рисковете и проблемните въпроси. По този начин, одиторът отговорен за ангажимента може да бъде по-уверен при определянето на необходимите доказателства. Разбира се, персонал извършващ дълго време одит на един и същ клиент, създава заплахата от близки отношения, което заплашва и независимостта в одиторския процес.

Б: Факторите свързани с издаването на одиторския доклад са следните:

1. Способността за вярно (правилно) отразяване на съществените неточности в одиторския доклад зависи от *независимостта*. Ако одиторът стане жертва на персонален, емоционален или финансов натиск, тогава одиторската независимост е компрометирана и има по-голям шанс да резултира в лош одит. Факторите като одиторската цена и предоставянето на други услуги влияят не само върху независимостта, но също и върху способността на одиторския екип да разкрива неточности.

2. *Цената.* Ценовият натиск влияе върху качеството на одита. Очевидно, ако една фирма е с много ниски такси, тогава рентабилността на одита може да бъде възстановена чрез намаляване на обема на свършената работа, което от своя страна води до намаляване на възможността одиторът да разкрие неточности. Доста често, клиентите заявяват, че одитът е необходимо зло и желаят да им струва колкото се може по-малко. Този род клиенти не наблягат върху квалификацията на одитора. За съжаление, понякога по-евтиният одит се приема по принуда от одиторите, поради липса на работа и нужда от средства. Ако одиторът гледа на клиента си като на бъдещ паричен поток, възникват въпроси относно одиторската финансова независимост. Ето защо, в проблем се превръща ценообразуването, където одиторите трябва да възстановят разходите си и да имат определена печалба.

3. *Влиянието на клиента върху одитора.* За да се избегне загубата на бъдещи одиторски хонорари, одиторите могат да бъдат подложени на натиск, с цел недокладване на съществуващи счетоводни недостатъци. По-лесно е за клиента да промени одитора си, отколкото за одитора да развива нов бизнес. Следователно, има известен подтик за одитора да прави това, което е необходимо, за да задържи клиента си. Това влияние се проявява както върху одиторския екип, така и върху независимостта. Одиторските фалити се появиха главно поради съществуващите близки отношения между одитор и клиент, и поради взаимоотношения с дългогодишни клиенти. От една страна, дългогодишната работа с клиента е свързана с по-добро разбиране от страна на одитора за рисковете на клиента, за това как оперират системите и одиторът може да коригира одиторските си процедури, за да разкрие повече неточности. От друга страна, дългогодишната работа с клиента се асоциира с намаляване на качеството на одита. Това дългогодишно асоцииране има потенциал да подхрани предоверияването от страна на одитора, за намаляване стриктността на одиторските процедури, и за развитието на твърде голяма зависимост от управленското тяло на клиента. По този начин, одиторът става твърде удобен за клиента, по-малко скептичен и по-малко старателен в получаването на доказателства.

4. *Допълнителни услуги.* Осигуряването на други услуги за клиента, несвързани с одита могат да повлияят върху ценообразуването му. Има голяма вероятност, когато одиторската фирма осигурява както одиторски, така и консултантски услуги, да се увеличи зависимостта на одитора от клиента. В допълнение, при предоставянето на консултантски услуги има риск за одитора от проверка на собствената работа, което също намалява независимостта му.

Заклучение

В заключение можем да посочим, че наред с одиторския риск е налице и **“информационен риск”** – т.е., риска потребителите на финансовите отчети да не разберат нивото на съществеността определена от одитора и откритите некоригирани неточности в одитирания финансов отчет. Потребителите не са информирани за определеното ниво на същественост, за да могат и те сами да

направят собствена преценка. Затова единственото, което им остава е да се доверят на работата свършена от одитора в проверяваното дружество. Одиторската същественост не е достояние на потребителите. Тя се намира в одиторското досие, което не е публична информация.

Какво е в основата на издадения одиторски доклад – **мнението**. Какво стои зад изразеното мнение – сумата на коригираните и некоригирани грешки. Знаем ли ние, потребителите, техния размер; знаем ли нивото на съществеността, което одиторът си е поставил, за да:

- направи одиторската проверка сред множеството статии, имплементирайки избраната същественост в тестовите, които ще извърши;
- изрази своето мнение, защото ако сумата на некоригираните грешки не превишава нивото на съществеността в одиторския доклад се изказва чисто мнение.

Одиторската същественост е *тайна за обществото*, единствено ако един одитор има проверка от Института на дипломираните експерт-счетоводители, тогава проверяващите го могат да я разберат. **Не трябва ли тази същественост да бъде прозрачна, за да могат потребителите, след като прочетат одиторския доклад, най-вече с изразено чисто мнение, да знаят сумата на останалите некоригирани грешки.** Определянето на съществеността е въпрос на професионална преценка, одиторските стандарти не са наложили императивни граници за нея, дадена е голяма свобода на одиторите в изказа на своето мнение. За да бъде прозрачен и правилно разбран един одиторски доклад, то оповестяването на съществеността следва да намери място в него. Практически е възможно, ако двама одитори проверяват едно и също дружество, за един и същи период да изразят различно мнение. Защо се получава тази разлика:

- Първо от обема на документи, който всеки би проверил;
- Второ от избраното ниво на същественост, което служи като праг за изказване на неквалифицирано или квалифицирано мнение.

Накрая, с цел да се подобри качеството на независимия финансов одит, да стане по-разбираем одиторският доклад за повечето потребители, предоставям следните препоръки на органа разработващ одиторските стандарти:

1. В одиторския доклад може да се вмъкне отделен параграф или в съществуващия параграф за одиторско мнение да се добави изречение за избраното ниво на същественост, под което са останали некоригирани, приети грешки от одитора.
2. С цел незаблуждаване на потребителите на одитирания финансов отчет, би било справедливо некоригираните установени неточности, които са под нивото на същественост, също да бъдат посочени в одиторския доклад като вид и сума. За част от потребителите те могат да са важни, защото преценката на всеки одитор е различна и нейният количествен диапазон трябва да се знае. Понастоящем, те остават скрити зад издаденото одиторско мнение.

3. Необходимо е ревизиране и подобряване на одиторските стандарти, създаване на ръководства, установяване на минимални изисквания за обучение по извършване на одит (не само семинари по отделните закони и стандарти, а практически правила, обучения на техники), подходящи санкционни мерки срещу неприемливите одити. Целта е да се подобри качеството на одитите, за да може одитът утре да бъде по-добър от този днес.
4. В одиторските доклади следва да се намали сложността на използваната терминология относно изказа им. Считаме, че много от потребителите на заверените финансови отчети не разграничават кога и какво мнение е изразено. Малко от тях различават вида и степента на квалификация, поради ограничение в обхвата или поради несъгласие с ръководството;

Дошло е време, в което спешно е необходимо да се увеличи качеството на одиторската работа, да се възстанови доверието в одиторската професия, да се повиши общото ниво на професионалната компетентност на одиторите. Надявам се настоящата студия да се окаже полезна разработка в тази насока.

Използвани източници

1. American Institute of Certified Public Accountants, 2014, "Audit Sampling", Audit and Accounting Guide, New York: AICPA, p. 201
2. Alvin A. Arens, Randal J. Elder, 2016, Auditing and Assurance Services, 16th edition
3. Арене А., Лоббек Дж. Аудит. Пер. с англ. М.А. Терехова и А.А.Терехова-М.: Финансы и статистика, 1995. - p. 560
4. Burgstahler David, Glover Steven & Jiambalvo, J., 2010, „Error projection and uncertainty in the evaluation of aggregate error”, A journal of Practice & Theory, p. 179-199
5. Carcello, Joseph, Terry L. Neal, 2000, „Audit Committee Composition and Auditor Reporting”, <http://ssrn.com>
6. Elder Randal, Kerr David, 2014, "Integrated audit practice case", 6th edition, p.58
7. Guy, D., Carmichael, D. R, Whittington, R., 2002, „Audit sampling”, John Wiley&Sons, fifth edition, p. 153;
8. Lawrence A. Ponemon and John P. Wendell, 2008, Judgmental versus random sampling in auditing: An Experimental Investigation, Journal of Practice & Theory, vol. 14.
9. Lowers T., Ramsay, R., Sinason, D. & Strawser J., 2008, „Auditing and assurance services”, McGraw-Hill/Irwin, New York, p.644
10. Messier, William F., Jr., 2016, Auditing&Assurance Services a systematic approach, McGrew-Hill Irvin, 10th edition, p. 84-98
11. Робертсон, Дж, Аудит, 1993, КPMG, стр. 496
12. Ръководство по Международни стандарти за контрол върху качеството, одит, преглед, други ангажименти за изразяване на сигурност и свързани по

съдържание услуги на Съвета по Международни одиторски стандарти и стандарти за изразяване на сигурност, 2015 г., www.ides.bg/информация/издания.

13. TSC Industries v. Northway, Inc., 426 U.S. 438, 449, 1976

14. Zuber, G., R.K.Elliott, W.Kinney, and J.J. Leisenring, Using Materiality in Audit Planing, Journal of Accountancy, March, 1983, p. 42-54